

Mirjam Šifrer



Jožef Anton Schiffrer, njegov kanonikat in štipendija

SCHIFFRERJEV ŽIVLJENJEPIS

Jožef Anton Schiffrer se je rodil 27. aprila 1677¹ očetu Mihaelu in materi Ani kot predzadni od sedmih otrok. Oče je bil po poklicu sedlar. Po poroki se je preselil iz Dorfarjev pri Žabnici v Kranj. Tudi Mihaelov oče Urban je bil obrtnik. Jožefova rojstna hiša naj bi bila v Vodopivčevi ulici (Mohorjev klanec) v Kranju. Še v prvi polovici 19. stoletja je bil njen lastnik neki Anton Šifrer, prav tako sedlar kot Jožefov oče². O mladosti in šolanju Jožefa Antona ni znanih podatkov. Prav tako ni znano, kdaj in kje je bil posvečen v duhovnika. Njegovo življenje in delo sta boljše dokumentirana po l. 1707, ko se je pojavil kot dvorni spovednik cesarice Eleonore.

Spodnja in zgornja meja Schiffrerjevega študija naj bi bili leti 1690 in 1707. Ugotovili so, da Jožef Anton ni bil vpisan na Dunaju (vendar so vpisne matrike za omenjena leta nepopolne), v Münchnu, Freisingu ali na Madžarskem³.

Leta 1698 se je njegovo ime pojavilo na graški univerzi, kjer je študiral kot Physicus⁴. O trajanju in uspehih njegovega študija na tej univerzi pa ni nobenega podatka. Kot možen kraj študija ostaja še Wiener Neustadt, vendar ni mogoče dokazati, da je Jožef Anton tam nadaljeval študij. Vpisne knjige za leta, v katerih je Jožef Anton najverjetneje študiral, se niso ohranile.

Jožef Anton ni v ohranjenih zapisih nikoli omenil, kje je študiral oziroma bil posvečen v duhovnika. Le leta 1737 je zapisal, da ga je v duhovnika posvetil kardinal Kollonitsch (v vizitacijskem protokolu dekanata "An der Hochenleiten"). Vendar sta bila v Avstriji dva kardinala s tem priimkom⁵, starejši Leopold Karel Sigismund von Kollonitsch in mlajši Sigismund Kollonitsch.

Glede na znane podatke o Jožefu Antonu bi ga

moral posvetiti v duhovnika prvi omenjeni kardinal. Malo je verjetno, da bi ga posvetil njegov vrstnik Sigismund, ki je končal študij nekaj let pred Jožefom, kajti na ordinariatu graške škofije menijo, da če je Jožef leta 1698 študiral kot Physikus, je bil lahko posvečen v duhovnika šele po letu 1705, takrat pa je bil Sigismund že titularni škof. Škoda je, da Jožef Anton ni zapisal, kakšna je bila Kollonitscheva funkcija ali kje je deloval, ko ga je posvetil. Jožefov zapis, da ga je posvetil kardinal Kolonitsch, si tako lahko razlagamo, kot da ga je posvetil Leopold, ki je že bil kardinal, ali Sigismund, ki to še ni bil, bil pa je leta 1737, ko je nastal Schiffrerjev zapis.

Zanesljivejši je podatek o nastopu Jožefa Antona Schiffrerja na dvoru leta 1707. Tedaj naj bi postal dvorni kaplan cesarice Eleonore Marije Terezije, ki je bila že dve leti vdova. Ko je zavladal Eleonorin drugi sin Karel VI., je Jožef Anton še vedno služboval na dvoru, kakšno funkcijo je imel, pa ni znano. Leta 1712 je pri tem cesarju zaprosil za mesto dvornega kaplana, a ga ni dobil⁶. Tri leta kasneje je zapustil dvor. Konzistorij je na svoji seji 5. junija 1715 predložil njegovo prošnjo za dodelitev cesarske župnije Laa an der Thaya, predtem ga je na to mesto že predlagal cesar Karel VI. Službo v župniji je nastopil 7. julija 1715⁷.

Župnija je Schiffrerju služila kot vir dobrih dohodkov, pa tudi kot osnova za vse kasnejše naslove. Kot župnik je deloval v mestu vse do svoje smrti leta 1756. V tem času je bil zelo dejaven in je posegal tudi na Kranjsko.

V župnišču v Laaju sta bili še leta 1975 ohranjeni župnijska kronika, ki jo je v letih 1715-52 pisal Jožef Anton in v njej zabeležil dogajanja v času svojega službovanja, ter plošča z vpisanimi letnicami delovanja župnikov, na kateri je naveden tudi Jožef Anton⁸. Ok. leta 1720 je postal infulirani prošt cerkve Blažene device Marije v Ado-

¹ NŠALj, RMK Kranj 1652 - 2. 6. 1675.

² Josip Zontar, Zgodovina mesta Kranja, Kranj 1954.

³ Odgovori dr. F. Galla iz arhiva dunajske univerze, dr. P. vom Bomharda iz arhiva Münchenske nadškofije in dr. L. Tardya iz arhiva v Budimpešti.

⁴ Dr. H. Zotter, Universitätsbibliothek Graz, Graz, 11. 5. 1977.

⁵ Pismo dr. H. Peters, Dunaj, 8. 11. 1976.

⁶ Pismo dr. Anne Coreth, Dunaj, 3. 5. 1974. Podatek je dobila v arhivu Obersthofmeisteramt Archiv, v protokolu, imenovanem Hofparteienprotokoll, zvezek 7, str. 187.

⁷ Podatke je posredovala ga. H. Peters, povzeti so po Passauer Protokoll 1715, str. 431 in 551.

⁸ Pismo dr. C. Thomas, Dunaj, 29. 7. 1975.

nu. Pomladi 1721 je zaprosil, da bi smel ob cerkvenih praznikih nositi pontifikalije kot znamenje škofovstva. Škof je dovolil, o tem poroča protokol s seje cerkvenega sveta junija 1721⁹.

Istega leta je bil tudi s škofovskim ukazom z dne 29. novembra¹⁰ imenovan za titularnega svetnika pasavskega konsistorija na Dunaju, l. 1726 pa je postal dekan takratnega dekanata An der Hohen Leiten; kot dekan je zaprisegel 6. septembra 1726¹¹. Naslovi so mu prinašali posebne prednosti v takratni cerkveni hierarhiji. V 30. letih 18. stoletja je Jožef Anton začel usmerjati pozornost na Kranjsko. Z ustanovno listino, ki nosi datum 28. februar 1731, je pri ljubljanski stolni cerkvi ustanovil po sebi imenovani kanonikat, ki ga je Karel VI. 2. aprila 1732 potrdil. Kot prvi kanonik je bil 14. oktobra 1736 umeščen Jožef Anton, pred tem je bila v Ljubljani na današnjem Ciril-Methodovem trgu zgrajena hiša za kanonikove potrebe. Na pročelju portala iz črnega marmorja sta bila vklesana napis *AEDES CANONICATUS* in letnica 1733¹². Na še vedno ohranjeni stavbi je viden Schiffrerjev grb.

S kupno pogodbo z dne 12. oktobra 1733 je Jožef Anton od stiškega samostana za 16000 goldinarjev kupil zadolženo župnijo v Mengšu in jo namenil svojim sorodnikom. Leta 1747 je kupil graščino v Preddvoru pri Kranju. V oporoki pa je natančno razdelil svoje imetje.

Umril je 27. septembra 1756. Pokopan je v cerkvi Sv. Vida v Laaju. Njegov grob je v desni stranski ladji, posvečeni Mariji Pomočnici. Napis na nagrobniku je že tako močno shojen, da ni več čitljiv; grb je bolje ohranjen in je isti kot na prižnici in glavnem oltarju.

SCHIFFERSTEINOV KANONIKAT

Ustanovna listina kanonikata je bila napisana 18. februarja 1731 na Dunaju. Podpisali so jo Jožef Anton Schiffrer ter priči grofa Sigismund Friderik in Janez Gašper. V uvodnem delu listine je Jožef Anton izrazil željo, da postane kanonikat okras ljubljanski stolnici in pomoč ter tolažba svoji domovini in duhovščini.

Jedro listine sestavlja deset točk, v katerih rešuje finančno in stanovanjsko vprašanje kanoniškega mesta, vprašanje imenovanja svojih naslednikov in postavi patrona kanonikata. Določi tudi, da mora kanonik opraviti dve maši na teden na glavnem oltarju za ustanovitelja in njegove sorodnike, ob obletnici rojstva ustanovitelja pa peto mašo in po-

grebno molitev. Želel je, da njegov kanonik skupaj z drugimi kanoniki ljubljanske stolnice uživa skupne privilegije in prednosti, še posebej starostno prednost glede sedeža v koru in volilnega glasu v kapitlju, ter opravlja kanoniške funkcije.

V primeru, da patron predlaga za kanonika osebo, ki še ni polnoletna ali ni duhovnik, naj ta čimprej sprejme tonzuro in štiri nižje redove ter nadaljuje s študijem filozofije in teologije. Če je kandidat sposoben, naj tudi doktorira iz teh ved. Možno je tudi, da v javnih šolah študira vsaj moraliko in cerkveno pravo. Če ne nadaljuje študija, izgubi pravico do nadarbine in kanoniško mesto. Ko še ne polnoletni dokonča študij in doseže starost, predpisano za mašniško posvečenje, naj se da posvetiti, nato se lahko vseli v kanoniško stanovanje. V študijskem času takega kanonika naj maše, določene v ustanovni listini, opravlja duhovnik, ki ga določi ljubljanski škof.

Prvi patron in kanonik je bil Jožef Anton sam. Za naslednika na patronatskem mestu je določil svojega nečaka Dominika Franza Schiffersteina, če pa bi umrl pred Jožefom Antonom, bi mesto patrona in advokata dobili Dominikov sin Andrej in njegovi zakoniti moški potomci. Pravica patrona je, da predlaga novega kanonika. Pri zasedbi izpraznjenega kanoniškega mesta imajo prednost ustanoviteljevi sorodniki, če ni nobenega primernege, se sme predlagati nekoga drugega. Za svojega prvega naslednika na kanoniškem mestu je določil Karla Wolfganga Schiffrerja, svojega bratranca in vikarja.

Če bi Jožefovi dediči in nasledniki v patronatski in advokatski pravici umrli brez zakonitih moških potomcev, dobi omenjeni pravici avstrijska hiša in njen vladar. Dejanje je znak Jožefove hvaležnosti, je zapisal, ker ga je cesarica Eleonora Marija Terezija povzdignila v službo dvornega kaplana, ker ga je cesar Karel VI. leta 1715 postavil za župnika na cesarsko župnijo v Laaju in Fallbachu ter leta 1722 umestil za infuliranega prošta v Adonu.

Jožef Anton je poskrbel tudi za kanonikovo stanovanje. Za nakup primerne hiše je namenil 1000 goldinarjev. Nad hišna vrata je ukazal pritrčiti svoj grb kot znak, da je on ustanovitelj kanonikata in stanovanja.

Ustanovi je zapustil 14000 nemških goldinarjev, ki so jih vložili v hranilnico, kamor so vlagali tudi redne letne obresti. Ob ugodni priložnosti naj bi denar uporabili za nakup nepremičnin. Premoženje so upravljali on in njegovi sorodniki, iz obresti pa so izplačevali letne dohodke vsakokratnemu kanoniku. Kadar kanoniški sedež ni bil zaseden, so morali pripadajoče dohodke izplačevati kanoniški prebendi, ki je denar porabila za vzdrževanje in popravila kanoniške hiše.

⁹ Passauer Protokol 1721, seja je bila 11. junija, škof pa je izdal ukaz 25. maja 1721.

¹⁰ Podatke je posredovala ga. H. Peters, povzeti so po Passauer Protokol 1721.

¹¹ Passauer Protokol 1726.

¹² Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain, 1850, str. 17.

V zaključku Jožef Anton zahteva, naj izdelajo štiri enake in s pečati opremljene prepise ustanovne listine. Prvi je bil namenjen škofu, drugi kapitlju, tretji začasnemu patronu in zadnji avstrijski hiši.

Ustanovna listina je bila napisana 8. februarja 1731 na Dunaju. V Nadškofijskem arhivu v Ljubljani je v istem fondu kot omenjena listina ohranjen še prevod listine v slovenščino, ki potrjuje ustanovno listino in dodaja vladarjeve pogoje za ustanovitev kanonikata. Omenjeni pogoji so:

- če izumre moška veja patronatske družine kanonikata, pripade patronatstvo vladarski hiši,
- vsota 14000 goldinarjev mora biti naložena, preden bo zasedeno kanoniško mesto,
- kanonikovo stanovanje mora biti urejeno, preden bo umeščen prvi kanonik,
- prvi kanonik in vsi njegovi nasledniki so vezani k vsem opravilom in dolžnostim kanonika.

Vladarjeve zahteve Jožefu Antonu niso pomenele dodatne obremenitve, saj so enake kot nekatere točke iz ustanovne listine oziroma jih le dopolnjujejo.

Listina je hkrati tudi veljavna potrditev kanoniškega sedeža in patronatstva nad njim. Napisana je bila 2. aprila 1732 na Dunaju, spodaj piše, da jo je potrdil cesar in kralj.

Kanoniška hiša, sezidana je bila najbrž leta 1733, kajti ta letnica je bila vklesana na portalu vhodnih vrat¹³, stoji na Ciril-Metodovem trgu št. 17. Na Schiffrerja spominja ohranjeni grb na pročelju.

Jožef Anton je bil prvi kanonik svojega kanonikata, na to mesto je bil nameščen 14. oktobra, 1736. Njegov prvi naslednik je bil Karel Wolfgang Schiffrer. Za stolnega kanonika je bil imenovan ob svetih treh kraljih leta 1757. Umrli je 17. oktobra 1770, star 68 let. Pokopan je v kripti ljubljanske stolnice.

Glede na podatke, ki sem jih dobila v arhivu, domnevam, da je škof ob smrti vsakokratnega Schiffersteinovega kanonika razpisal prosto mesto in potem skupaj s svetovalci izbral najprimernejšega kandidata. Tako se je ohranila tabela¹⁴ s podatki o kandidatih za izpraznjen kanoniški sedež po smrti kanonika Ignaza Muhe v Ljubljani leta 1854, ki vsebuje različne podatke o prosilcih. Prvi je podatek o kandidatovem imenu, kraju in datumu rojstva. Sledijo navedbe o šolanju, kjer je bilo treba navesti kraje šolanja, vrsto šole in uspeh, službovanju, posvetitvi v duhovnika in opombe. Pogosta opomba je bila, da je prosilec Schiffrerjev sorodnik. Podobne tabele so nastajale ob izbiranju mengeških župnikov.



Jožef Anton Schiffrer, slika hranijo v mengeškem župnišču.

SCHIFFERSTEINOVA ŠTIPENDIJA

Jožef Anton Schiffrer je temelj po sebi imenovane štipendije postavil v oporoki. V 15. točki te oporoke pravi: "Kar se tiče moje imovine, po domače imenovane Höflein, določam, da se proda najvišjemu ponudniku in izkupiček koristno naloži (v hranilnico) in iz tega naj se dečki, dijaki mojih sorodnikov, primerno glede prehrane in obleke podpirajo in vzdržujejo. Dokler se imovina ne proda, določam, da se vzdržujejo iz vsakoletnih dohodkov." V 17. točki je še dodal: "Če bi zgornja vsota iz izkupička moje imovine ne zadoščala, da bi se podpiralo tri ali štiri moje sorodnike, dodam še 30000 goldinarjev."

Poleg oporoke govori o štipendiji še Schiffrerjevo pismo¹⁵ ljubljanskemu škofu Attems, napisano na začetku marca 1756. Schiffrer je želel slišati škofovo mnenje o svoji nameri, da bi, iz hvaležnosti, da je lahko kupil mengeško župnijo in ustanovil kanonikat, ustanovil semeniško ustanovo v ljubljanskem seminarju. Ustanove bi bili deležni

¹³ Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain, 1850, str. 17.

¹⁴ NŠALj, Schiffersteinove ustanove, f. 5/514 1831- 54; 5/993.

¹⁵ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/ 205, št. 3380; Laa, 13. 3. 1756.

semeniškiki, sinovi kranjskih rojakov in sinovi prijateljev. Da bi lahko nemoteno delovala, ji je namenil grad Preddvor in še 30000 goldinarjev. Gojenci ustanove bi bili pod škofovim varstvom in bi imeli iste obveznosti in privilegije kot drugi gojenci ljubljanskega seminarja. Na koncu je Jožef zaprosil škofa, naj mu čimprej odgovori, da bi lahko načrt izpeljal še v času svojega življenja.

Ker je ohranjen le prepis oporoke, ki je nastal slab mesec po Jožefovi smrti, ne vemo, kaj je napisal prej, oporoko ali pismo ljubljanskemu škofu. Možno je, da je pismo starejše in da je oporoko začel pisati prej, kot je dobil škofov odgovor, in je zato tudi v oporoki spregovoril o štipendiji. V obeh primerih govori o gradu Preddvor in o 30000 goldinarjih kot dodatku k vrednosti gradu. Različna je razlaga, kdo naj bo deležen ustanove, v oporoki so to sorodniki, v pismu pa semeniškiki iz Kranja. Ob tem se vprašamo, kakšna bi morala biti Schiffersteinova ustanova in ali je nameraval ustanoviti dve različni. Ker se pojavljata gradivo, ki govori o semeniški ustanovi in gradivo o štipendiji, sklepam, da sta obstajali obe, da sta obe črpali denar iz istega vira in da je pokroviteljstvo nad obema imel vsakokratni ljubljanski škof.

Ohranjeno je še pismo škofa Attemsa nižjeavstrijski vladni pravni službi na Dunaju, ki je bilo napisano novembra 1756. Tedaj je škof že vedel, da je Jožef umrl. V pismu je razložil Jožefove želje in povedal, da že skrbi za ustanovo in da jo hoče utrditi in ohraniti. Nazadnje je zaprosil, če bi lahko prejemal dohodke od gradu vse do njegove prodaje in skrbel za njihovo pravilno porabo¹⁶.

Štipendijo so razpisovali do prve svetovne vojne. Po koncu vojne ni o njej nobenega sledu več in le ugibamo lahko, kaj se je zgodilo z denarjem, katerega obresti so uporabljali za štipendije.

V stoletju in pol, kolikor je ustanova delovala, ni bilo vedno tako, kot si je zamislil njen ustanovitelj, pišejo različna poročila. Dokument, ki je bil napisan maja 1821,¹⁷ poroča o odloku dvorne pisarne, ki je bil objavljen 17. aprila 1821 in se nanaša na Schiffererjevo štipendijo. Vsebuje sedem točk. Najprej govori o poravnavi med škofovim namestnikom in ustanovnikovim dedičem, Andrejem von Schiffersteinom leta 1771, s katero sta dosegla, da je tistih 30000 fl., ki jih je Jožef namenil ustanovi, tja res pripadlo. Nato je zapisano, da je ob razdeljevanju ustanove treba upoštevati želje, zapisane v oporoki. Poleg kandidatov iz oporoke so primerni še bogoslovci iz škofijskega seminarja v Ljubljani. Če ni nobenega primerne kandidata, cesar želi, da se neporabljen denar pripiše glavnici ustanove in jo s tem poveča. Tako mora

ostati vse do takrat, da najdejo primerne kandidata. V predzadnji točki zvemo, da se števila mest ne more natančno določiti ter naj bodo zasedena v takem obsegu, da bodo dijaki primerno vzdrževani. Nazadnje je dvorna pisarna podelila ljubljanskim škofom patronat nad ustanovo.

Na osnovi odločbe dvorne pisarne in podatkov o finančnem stanju ustanove je škof želel, da ne bi več prihajalo do nesoglasij, sestaviti Ustanovno pismo Schiffersteinove semeniške ustanove¹⁸. Pismo naj bi imelo oporo v različnih listinah, ki govorijo o ustanovi. Dr. Lorenz Eberl, cesarsko-kraljevi deželni in mestni pravnik, zaposlen v deželni upravi v Ljubljani, je dobil nalogo, da pismo sestavi. Nalogo je dobil najbrž zato, ker je poznal razmere v povezavi z ustanovo, saj je bil skrbnik oziroma varuh Schiffersteinovih gojencev¹⁹. Ob sestavljanju pisma se je večkrat sešel s škofom in njegovim namestnikom, da so usklajevali svoje predloge. Uskladiti jim jih ni uspelo niti do leta 1827, ko je dr. Eberl poslal škofijskemu ordinariatu osnutek ustanovne listine, ki je zelo podoben odloku dvorne pisarne iz leta 1821, in zaprosil za mnenje o njem²⁰. Iz ohranjenega pisma dr. Eberla izvemo, da je še vedno prihajalo do sporov, kdo naj bi bil pravi lastnik in razdeljevalec ustanove, in da on meni, da je to ljubljanski škof, pri čemer se sklicuje na Schiffersteinovo pismo. Čeprav ustanovno pismo še ni bilo dokončano, so nekateri bogoslovci v seminarju prejemali štipendijo. V letih 1817-30 naj bi za njihovo oskrbo namenili več, kot jim je pripadalo. Tako se je nabralo 1269 fl. in 18,5 kr., ki jih je bilo potrebno vrniti Schiffersteinovemu štipendijskemu skladu²¹.

O nepravilnosti v delovanju Schiffersteinove ustanove govori neko poročilo oz. zapis, ki ga je gospa T. Šifrer l. 1974 našla med listinami "rodovnik Šifrerjev" v arhivu župnišča v Stari Loki in si ga prepisala. Škoda je, da je bil originalni zapis brez datuma in podpisa.

Nekaj trditev iz tega nepodpisanega zapisa:

- po smrti Jožefa Antona Schiffererja so se začele pravde in leta 1771 so se sorodniki in škof (grof Leopold Petazzi) poravnali. Za pravdo je slišal cesar in 50 let kasneje (l. 1821) je Franc I. dovolil, da lahko ustanovijo ustanovo, ki bo rabila obresti kapitala, ki je tedaj znašal 56595 goldinarjev (zapisano v Hofkanzleindekret Nr. 10515, 17. aprila 1821). Do leta 1847 za ustanovo ni nihče skrbel, kapital je močno narastel. Tega leta sta Hohenwart

¹⁶ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/609.

¹⁷ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/609, št. 5205; Ljubljana 4. 5. 1821.

¹⁸ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/1164, št. 12421; Ljubljana, 21. 9. 1821.

¹⁹ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/1190, št. 12866; Ljubljana, 28. 9. 1821.

²⁰ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/399, št. 5572; Ljubljana, 29. 3. 1827.

²¹ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/904, št. 15698; Ljubljana, 16. 7. 1831.

in knezoškof Anton Alojzij Wolf ustanovila osem ustanov, ki niso bile nikoli razpisane. Leta 1859 je piščev oče začel spraševati, kje so ustanove. S posredovanjem pokojnega gospoda Heinricherja so bile ustanove prvič razpisane. Do tedaj se je zbralo denarja za 19 štipendij po 500 goldinarjev.

- leta 1890 se je z ustanovo začel ukvarjati škof Missia in pri tem oškodoval sorodstvo. Leta 1892 mu je vlada dovolila (odločba K. k. Unterrichtsministeriums in Wien z dne 22. 8. 1892 Nr. 18637), da obresti (39527 gld 80 kr) kapitala (226000 gld) razdeli po naslednjem ključu:

1. štiri štipendije po 140 gld dobijo sorodniki
2. štiri štipendije po 300 gld dobi Alojzijevišče v Ljubljani (Collegium Aloisianum)
3. osem štipendij po 500 gld dobi duhovniški seminar
4. direktor seminarja prejme 200 gld, vicedirektor 100 gld
5. študijski prefekt prejme 500 gld
6. kanonik Schiffersteinovega kanonikata prejme 800 gld

- najvišje štipendije niso bile namenjene sorodnikom, kar je v nasprotju z ustanoviteljevo željo. Z njimi so bili dijaki skoraj preskrbljeni. Obresti glavnice so bile skoraj 2000 gld višje od zneska, porabljenega za štipendije. S prihranjenim denarjem od obresti so nameravali povečati ljubljansko semenišče.

Pisec poročila tudi, da do leta 1847 nihče ni skrbel za ustanovo, zato bi lahko sklepali, da štipendij niso razpisovali. To ni povsem res, saj sem našla več listin, ki govorijo o tej ustanovi pred letom 1847. Listine o podeljevanju štipendije so bile napisane do leta 1808. Piščevo trditev delno zanikajo še ohranjeni dokumenti, ki govorijo o težavah ob sestavljanju ustanovnega pisma Schiffersteinove ustanove v tridesetih letih 19. stoletja.

Iz pisem izvemo, da se je višina štipendij na prehodu iz 18. v 19. stoletje gibala med 100 in 250 gld letno. Nižje vsote so bile namenjene dijakom, višje pa gojencem duhovniškega seminarja, torej bodočim duhovnikom. Schiffersteinove štipendije so bile nekoliko višje kot Knafljeve, kjer so konec 18. stoletja podeljevali štipendije po 60 in 100 gld letno²². Upoštevati je treba, da so Knafljevo štipendijo prejeli študentje, Schiffersteinovo pa predvsem dijaki, in da so Knafljevi štipendisti živeli in študirali predvsem na Dunaju, Schiffersteinovi pa v Ljubljani in so najbrž imeli nižje stroške za hrano in stanovanje. Zato je bila dejanska razlika med štipendijama še višja. Razliko v višini štipendij je omogočal različno velik štipendijski sklad. Premoženje Schiffersteinove ustanove je bilo ob njeni ustanovitvi sredi 18. stoletja 30000

goldinarjev in še vrednost preddvorske graščine, neko poročilo iz leta 1789 pa za Knafljevo ustanovo navaja, da ima poleg hiše še 2440 goldinarjev. Kapital te ustanove se je od tega leta naprej stalno povečeval, l. 1846 ga je bilo že 23130 gld, kar je še vedno manj kot pri Schiffersteinovi štipendiji ob njeni ustanovitvi.

Na začetku druge polovice 19. stoletja sta bili štipendiji še enaki. Oboji so prejeli približno 140 gld, Knafljevi 120 do 150 in Schiffererjevi²³ po 140 gld letno. Po letu 1870 se je razmerje med višinama štipendij spremenilo. Knafljeve so že leta 1867 poskočile na 240 gld, a Schiffersteinove dijaške štipendije so še leta 1885 ostajale pri 140 gld²⁴. Od leta 1892 naprej, ko so Schiffersteinove štipendije razdelili po novem ključu, so štipendisti iz Alojzijevišča prejeli po 300 gld, iz duhovniškega seminarja po 500 gld in sorodniki le po 140 gld na leto. Po letu 1900 so se Knafljeve štipendije povzpele na 600 kron letno. Schiffersteinovemu štipendistu, gimnazijcu Jožefu Rantu, pa so leta 1910 odobrili štipendijo v višini 280 kron²⁵.

Prvi podatek o razpisu štipendije je iz leta 1794, ko je umrl eden od štipendistov. Ker je takrat štipendija že obstojala, so jo morali razpisati tudi že prej. Najstarejše prošnje so vsebovale poleg rojstnih podatkov prosilcev še podatke o šolanju, različna priporočila in potrjen rodovnik kot dokaz, da so prosilci v sorodu z Jožefom Antonom Schiffererjem. Nove štipendije so ponavadi razpisali na začetku poletja, obravnavali pa so jih jeseni, na začetku novega šolskega leta. Ohranila se je tudi kvalifikacijska tabela²⁶ iz leta 1864 o prosilcih za zapolnitev izpraznjenih mest Schiffersteinove štipendije po 140 gld na leto. Vsebovala je naslednje podatke:

- ime in priimek prosilca, kraj šolanja, vrsta šole in razred,
- kraj in datum rojstva,
- očetovo ime in poklic ter število otrok v družini,
- premoženjske razmere staršev ali mladeničev, če so osiroteli,
- če je mladenič sirota, koga od staršev nima, le enega ali obeh,
- učni uspeh in oceno dijakovega vedenja v II. semestru 1863 in v I. semestru 1864,
- ali ima prosilec že štipendijo, vzgojno pomoč ali kaj podobnega,
- ali je že prebolel koze,

²³ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/1249; Ljubljana, 16. 11. 1864.

²⁴ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/26, št. 28; Ljubljana, 7. 1. 1886.

²⁵ Pismo deželne vlade za Kranjsko Jožefu Rantu, št. 11496; Ljubljana, 21. 5. 1915.

²⁶ NŠALj, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/1249; Ljubljana, 16. 11. 1864.

²² Peter Vodopivec, Luka Knafelj in štipendisti njegove ustanove. Ljubljana 1971, str. 34.

- opombe.

V opombah so zabeležili, če je bil posamezen prosilec v sorodu z Jožefom Antonom, drugače so pustili prazne. V tabeli je navedenih osemnajst dijakov, rojenih v letih 1842-54, stari so bili od 10 do 21 let. Med njimi jih je bilo enajst v sorodu z Jožefom, drugi so bili doma iz Kranja. Tako so vsi naštetih prosilci ustrezali Jožefovim zahtevam iz oporoke. O tem, koliko in kateri dijaki so dobili štipendijo, ni podatka. Zanimiva je primerjava podatkov iz tabele in današnjih obrazcev za pridobitev štipendije, saj se potrebni podatki v 130 letih niso veliko spremenili.

Najprej sem si ogledala pisma, napisana med letoma 1794 in 1808. Prvo med njimi je bilo napisano julija 1794, po smrti Johanna Gracza, gimnazijskega dijaka in štipendista Schiffersteinove štipendije. Do smrti je le-ta prejel le del štipendije (43 gld 45 kr). Pisec pisma²⁷ predlaga patronu štipendije, knezoškofu, naj preostanek (100 gld) nameni nekemu drugemu dijaku. Med kandidati sta bila Anton Schiffrer in Andreas Kallan. Iz Antonove prošnje izvemo, da je obiskoval 3. gramatični razred in da je bil med najboljšimi dijaki v razredu, tako po ocenah kot po vedenju²⁸, poleg tega je bil v sorodu z ustanoviteljem štipendije Jožefom Antonom Schiffrerjem²⁹. Glavni razlog, da ni prejel štipendije, je bil, da je prejemal Slugovo štipendijo. Tako so na začetku oktobra 1794 podelili štipendijo dijaku Andreasu Kallanu³⁰. Kmalu se je pokazalo, da odločitev ni bila najboljša, kajti že naslednje pismo govori o njegovem slabem vedenju in o tem, da bi mu odvzeli štipendijo³¹.

Za omenjena pisma je značilno poudarjanje, da je štipendija družinska, kasneje te oznake ni več. Zato se lahko vprašamo, kaj v tem primeru pomeni družinska, je bila res namenjena samo sorodnikom, kot je želel ustanovitelj, ali tudi drugim, kot se je dogajalo v drugi polovici 19. stoletja. Zanimivo je, da za Antona piše, da je sorodnik ustanovitelja, pri Andreasu in drugih pa tega ne omenjajo.

Odločitev, da štipendijo dobi Andreas in ne Anton, kljub vsem svojim prednostim, kaže, da so pri podeljevanju štipendij hoteli preprečiti, da bi nekdo prejel več štipendij, in da so jih dodelili čim večjemu številu dijakov.

Naslednji znani prosilec Gregor Jereb je zapro-

sil leta 1798, prošnji je priložil potrjen rodovnik, s katerim je dokazal krvno sorodstvo s štipenditorjem, in dokazila o doseženih študijskih uspehih. Priloge se niso ohranile, so le našete v prošnji³². Odgovora Gregorju ni med ohranjenimi listinami. Prav tako je zaprosil za štipendijo neki Mathias, ki je študiral na višjem liceju. V prošnji je omenil, da je konzistorij razpisal Schiffersteinovo štipendijo z letnim zneskom 100 gld. Priložil je enake priloge kot zgoraj omenjeni Gregor, torej svoj rodovnik in dokazila o študijskih uspehih³³.

Z začetka 19. stoletja je še nekaj ohranjenih prošenj v povezavi s štipendijo. Jeseni 1807 sta se zanjo potegovala Matheus Homann in Anton Pestotnik. Razpisane so bile štipendije po 100 in 150 gld³⁴. Naslednje leto zasledimo pismo Josepha Suschniga, ki ga zanima, kako izplačujejo Schifferjeve štipendije v duhovniškem seminarju. Prepričan je, da se del denarja, namenjenega gojencem, izgubi neznano kam. Razpisane so bile štipendije po 250 gld, a dobili so le po 200 gld. Na koncu pisma dodaja še prošnjo, da bi prejeli tudi preostalo vsoto.

Leta 1808 je za Schiffersteinovo štipendijo zaprosil Luka Lushan (Lužan), ki je bil tedaj v tretjem letniku filozofije³⁵. Doma je bil iz Žabnice, kasneje pa je dosegel mesto apelacijskega svetnika pri denarnem kovinskem uradu. Istega leta jo je poskušal dobiti še Joseph Müller, ki je končal šolanje kot Physiker in se je vpisal v škofijski seminar v Ljubljani³⁶. Nato do leta 1864 nisem zasledila nobene prošnje.

Za leto 1864 je ohranjen seznam z osemnajstimi kandidati, ki so želeli pridobiti štipendijo³⁷. V sorodu z Jožefom jih je bilo enajst. To so bili: Johann Schiffrer iz Šmartina pri Kranju, Johann Porenta iz Žabnice, Franz Kuralt, Andreas Schiffrer, Franz Mikoli, Johann Hafner iz Stare Loke, Johann Schiffrer, Max Thalmeines, brata Johann in Franz Gogala iz Kranja in Ahlbert Schiffrer iz Kamnika. Drugi kandidati so bili rojeni v Kranju, kjer so tudi vsi, razen enega, obiskovali gimnazijo. Iz Kranja so bili Franz Supanz, Mathias Lapajne, Benjamin Potozhnik, Martin Mesh, Johann Vaupotič, Franz Pezhnik in Konrad Glasič. Trije dijaki s seznama so že prejemali štipendije, Johann Porenta in Johann Hafner Slugovo, Franz

³² NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/21; Ljubljana, 10. 6. 1798.

³³ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/340; Ljubljana, 12. 4. 1801.

³⁴ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/139; Ljubljana, 14. 10. 1807.

³⁵ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/308; Ljubljana, 24. 1. 1808.

³⁶ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/11898; Ljubljana, 21. 9. 1808.

³⁷ NŠALJ, f. 5/514, Schiffersteinove ustanove, 5/1249; Ljubljana, 16. 11. 1864.

²⁷ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/686; Ljubljana, 30. 7. 1794.

²⁸ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/810, št. 5217; Ljubljana, 10. 9. 1794.

²⁹ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/856, št. 5762; Ljubljana, 8. 10. 1794.

³⁰ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/856, št. 5762; Ljubljana, 8. 10. 1794.

³¹ NŠALJ, Ustanova Schifferstein, 38/990; Ljubljana, 15. 11. 1794.

Mikoli pa Omersovo štipendijo. Seznama z dijaki, ki so dobili štipendijo, ni. Razpisane so bile že 19. maja 1864. Ravnatelj kranjske gimnazije je že mesec dni kasneje priporočil škofu štiri svoje dijake, ki so se potegovali za štipendijo³⁸.

Dvanajst let kasneje je ravnatelj ljubljanske gimnazije posređoval za svojega dijaka. Srečnež je bil Johann Šubic, ki naj bi bil Jožefov daljni sorodnik, kot je trdil ravnatelj. Bil naj bi tudi zelo dober dijak. Prosto mesto je bilo razpisano 14. novembra 1885³⁹.

Leta 1886 je posređoval še en gimnazijski ravnatelj, tokrat iz Lamburga. Najprej je poslal ljubljanskemu škofu prošnjo dijaka tretjega letnika višje gimnazije Josepha Kaitschina, da bi mu podelil štipendijo. V pismu škofu je opozoril, da je Joseph reven, a zelo marljiv šolar⁴⁰. Decembra istega leta je ravnatelj pisal še enkrat. Tokrat je prosil škofa, naj podeli Josephu štipendijo, ker meni, da si jo resnično zasluži.⁴¹

Med zadnjimi dijaki, ki so še prejeli štipendijo sta bila Schiffrerjeva daljna sorodnika Andrej Sifrar in Jože Rant. Oba sta se rodila leta 1896 in umrla 1972. Andrej je bil doma na Praprotnem v Selški dolini, Jože pa na Godešiču pri Škofji Loki. Pomembnejši od njiju je bil Jože. Gimnazijo je začel obiskovati v Kranju leta 1907, maturiral je v Novem mestu leta 1915. Štipendijo je začel prejemati kot gimnazijec I. 1910, izplačevali so mu 280 kron letno v dveh obrokih po 140 kron. Po koncu I. svetovne vojne je najprej odšel v Gradec, kjer je študiral medicino. Študij je nadaljeval v Zagrebu in ga končal na Dunaju leta 1923. V letih 1926-28 je opravil na Dunaju specializacijo za stomatologijo. Nato se je vrnil v Ljubljano in odprl zasebno ambulanto. Leta 1945 je ambulanto zaprl in imenovali so ga za rednega profesorja stomatologije na medicinski fakulteti v Ljubljani. Bil je ustanovitelj zobne klinike v Ljubljani.⁴²



ZUSAMMENFASSUNG

Joseph Anton Schiffrer, sein Kanonikat und sein Stipendium

Joseph Anton wurde im Jahre 1677 in Kranj (Krainburg) als vorletztes Kind seines Vaters Michael und seiner Mutter Anna Schiffrer geboren. Von seiner Jugend und Schulzeit ist nicht viel bekannt. Man weiß nur, wo er sich nicht weiterbildete. Im Jahre 1707 begegnet man ihm am Hof der Kaiserinwitwe Eleonore. Dort blieb er bis 1715, als er in die kaiserliche Pfarre Laa an der Thaya ging. Für dieses Amt war er von Kaiser Karl VI. vorgeschlagen. In der Pfarre blieb er bis zu seinem Tode im Jahre 1756. Die Pfarre bedeutete für ihn eine reiche Einnahmequelle und eine Grundlage für alle späteren Titel.

Um 1720 wurde er influierter Propst der Kirche der Jungfrau Maria in Adon. Er durfte Pontifikalien als Zeichen des Bischofamtens tragen. Im Jahre 1721 ernannte ihn der Bischof zum Titularrat des Passauer Konsistoriums in Wien, einige Jahre später wurde er Dechant der damaligen Dekanei "An der Hohenleiten". Titel sicherten ihm besondere Vorteile in der damaligen kirchlichen Hierarchie.

In den dreißiger Jahren des 18. Jahrhunderts begann sich Joseph Anton für Krain zu interessieren. Bei der Ljubljanaer (Laibacher) Domkirche stiftete er das nach ihm benannte Kanonikat, das von Kaiser Karl VI. bestätigt wurde. Der erste Kanonikus dieses Kanonikats wurde er selbst. Davor war im Jahre 1733 in Ljubljana (Laibach) auf dem heutigen Kyrill-und-Method-Platz ein Kanonikushaus errichtet worden. Auf dem erhaltenen Gebäude ist Schiffrers Wappen noch heute zu sehen. Bei der Wahl eines neuen Kanonikus hatten Josephs Verwandte Vorrang, das Patronat über das Kanonikat verließ er der Familie seines Bruders Dominik Schiffrer in Ljubljana. Sollte der Patron ohne gesetzmäßigen männlichen Erben sterben, würde das Patronat auf das österreichische Herrscherhaus und auf den jeweiligen Herrscher übergehen. Das tat er aus Dankbarkeit, die er gegenüber Eleonore und Karl VI. empfand.

Im Jahre 1733 erwarb er vom Kloster Stična (Sittich) für 16.000 Gulden die verschuldete Pfarre in Mengeš (Mannsburg) und überließ sie seinen Verwandten, im Jahre 1747 die Gutsherrschaft Preddvor bei Kranj. In seinem Testament hat er genaue Bestimmungen zu seinem Vermögen hinterlassen.

³⁸ NŠALj, f. 5/514, Schiffrersteinove ustanove, 5/765, št. 90; Kranj 18. 6. 1864.

³⁹ NŠALj, f. 5/514, Schiffrersteinove ustanove, 5/26, št. 28; Ljubljana, 7. 1. 1886.

⁴⁰ NŠALj, f. 5/514, Schiffrersteinove ustanove, 5/1125, št. 181; Lamburg, 16. 5. 1886.

⁴¹ NŠALj, f. 5/514, Schiffrersteinove ustanove, 5/2935, št. 632; Lamburg, 23. 12. 1886.

⁴² Podatke mi je ustno posređoval Jožetov sin Andrej.

Joseph Anton gründete nicht nur das Kanonikat, sondern auch ein nach ihm benanntes Stipendium. Es war seinen Verwandten und den Schülern aus Kranj zudedacht. Das Stipendium oder die Schülerstiftung, wie man es oft nannte, erwähnte er zweimal: das erste Mal in einem Brief an den Ljubljanaer Bischof Attems im März 1756 und zum zweiten Mal in seinem Testament. Dem Stiftungsfonds widmete er Schloß Preddvor und dazu noch 30.000 Gulden. Da er die Nutznießer der Stiftung und ihre Verwaltung nicht genau be-

stimmt hatte, kam es zu Unstimmigkeiten zwischen den jeweiligen Ljubljanaer Bischöfen und Josephs Verwandten. Man bemühte sich, die Streitigkeiten beizulegen, dennoch fühlten sich die Verwandten immer benachteiligt.

Das Stipendium wurde von der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts bis zum Ende des Ersten Weltkriegs regelmäßig ausgeschrieben. Die Gesamtzahl der Stipendiaten konnte ich nicht feststellen. Ebenso ist nicht bekannt, was mit dem für die Stipendien vorgesehenen Geld geschah.